

Barátságfunkciók serdülőkorban – a McGill Friendship Questionnaire magyar változatának pszichometriai mutatói

KASIK LÁSZLÓ^{1,2*} – TÓTH EDIT^{2,3}
– JÁMBORI SZILVIA^{2,4} – GÁL ZITA^{1,2}

¹Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet,
Neveléstudományi Tanszék, Szeged, Magyarország

²Szegedi Tudományegyetem, Szociális Kompetencia Kutatócsoport, Szeged,
Magyarország

³Magyar Tudományos Akadémia – Szegedi Tudományegyetem, Képességfejlődés
Kutatócsoport, Szeged, Magyarország

⁴ Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Pszichológiai Intézet,
Szociál- és Fejlődépszichológiai Tanszék, Szeged, Magyarország

(Beérkezett: 2021. február 17.; elfogadva: 2021. július 1.)

Elméleti háttér: Akárcsak más társas kapcsolat, a barátság is értelmezhető funkciók mentén, amelyek megléte és működése alapvetően meghatározza a baráti viszony alakulását. A barátság 13–14 éves kortól már érzelmi biztonságot, intimitást nyújtó kapcsolat is, ami nagymértékben segíti a másik melletti elköteleződést. *Cél:* A keresztmetszeti kérdőív vizsgálat célja az azonos és az ellentétes nemű baráti viszony funkcióinak feltárása volt 12–13 és 16–17 évesek körében ($n = 304$). A barátságfunkciókról való vélekedés feltárásához magyar nyelvre adaptáltuk a McGill Friendship Questionnaire-t (MFQ; McGill-féle Barátság Kérdőív), amit eddig elsősorban azonos nemű barátok jellemzőinek vizsgálatára használtak. *Módszerek:* A barátságfunkciók mérésére az MFQ-t használtuk. Az eredeti 30 tétel hat faktorba csoportosul: serkentő együttlét, segítségnyújtás, bensőségesség, kitartás, elismertség és érzelmi biztonság. *Eredmények:* A megerősítő faktorelemzés nem támasztotta alá az MFQ elméleti struktúráját (6. évfolyam_{azonos nemű}: $\chi^2 = 668,95$, $df = 390$, $p < 0,001$; RMSEA = 0,08; CFI = 0,79; TLI = 0,78; SRMR = 0,08; 6. évfolyam_{ellentétes nemű}: $\chi^2 = 658,52$, $df = 390$, $p < 0,001$; RMSEA = 0,08; CFI = 0,81; TLI = 0,78; SRMR = 0,08; 10. évfolyam_{azonos nemű}: $\chi^2 = 683,89$, $df = 390$, $p < 0,001$; RMSEA = 0,07; CFI = 0,81; TLI = 0,79; SRMR = 0,07; 10. évfolyam_{ellentétes nemű}: $\chi^2 = 699,08$, $df = 390$, $p < 0,001$; RMSEA = 0,07; CFI = 0,86; TLI = 0,85; SRMR = 0,06). A feltáró faktorelemzés eredményei alapján az MFQ 26 tételes magyar változata alkalmazható serdülők mérésére, ám az ellentétes nemű baráti viszony esetében további faktorelemzésre lesz szükség nagyobb mintán. A kérdőív változatok (azonos és ellentétes nemű) belső megbízhatóságának mutatói megfelelőek (Cronbach- α : 0,69–0,88).

* Levelező szerző: Kasik László, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet, Neveléstudományi Tanszék, 6722 Szeged, Petőfi S. sgt. 32–34. E-mail: kasik@edpsy.u-szeged.hu

Az eredmények alapján az idősebbekre szignifikánsan jellemzőbb a barát teljesítményének, pozitívumainak elismerése (elismertség) azonos és ellentétes nemű barát esetében egyaránt (azonos nemű barát: 6. évfolyam: $M = 5,94$, $SD = 1,23$, 10. évfolyam: $M = 6,28$, $SD = 1,28$, $MWU = 7994$, $p < 0,001$; ellentétes nemű barát: 6. évfolyam: $M = 5,71$, $SD = 1,61$, 10. évfolyam: $M = 6,29$, $SD = 1,28$, $MWU = 3889$, $p < 0,001$), valamint az ellentétes nemű barátnál a bensőségesség is (6. évfolyam: $M = 6,24$, $SD = 1,88$, 10. évfolyam: $M = 6,79$, $SD = 1,43$, $MWU = 4515$, $p < 0,044$). Szintén az idősebbek körében azonosítottunk több szignifikáns ($p < 0,05$) nem szerinti különbséget: a lányok számára a barátságban jelentősebb szereppel bír mindegyik funkció, kivéve az elismertséget az azonos nemű baráti viszonyban. Az ellentétes nemű kapcsolatnál a lányok csak a serkentő együttlétet és a kitaratást tartják jellemzőbbnek. *Következtetések:* Az eredmények a korábbi kutatásokból ismert életkor és nem szerinti sajátosságok megerősítése mellett felvetik annak lehetőségét, hogy a barátságfunkciók az életkor előrehaladtával egymásra épülnek, erősítik egymást. Ennek, valamint néhány módszertani kérdés vizsgálatára a longitudinális kutatás második (2021) és harmadik (2022) évében lesz lehetőségünk.

Kulcsszavak: azonos és ellentétes nemű barátság; serdülőkor; McGill Friendship Questionnaire; kérdőív-adaptálás

1. Bevezetés

Azon serdülők, akik úgy vélik, hogy kielégítő baráti kapcsolattal rendelkeznek, azok képesek e kapcsolatban elsajátítani, aktívan formálni és hatékonyan működtetni az asszertív kommunikációt, a kölcsönös függőségen alapuló együttműködés, a segítségnyújtás, valamint a másik érdekeit is figyelembe vevő problémamegoldás normáit, szabályait és módjait, melyek alapvetően meghatározzák a későbbi baráti és nem baráti kapcsolataikat is (Finkenauer & Righetti, 2012; Way, 2013). Ugyanakkor csak azoknak a barátságoknak van pozitív fejlődési jelentősége, amelyek egymás kölcsönös segítségével, elismerésével, megerősítésével és bizalommal jellemezhetők (Zimmermann, 2004). Az a barátság, amelyben a hatalmi pozíció (és olykor az erő) alapján oldják meg a felek a konfliktusokat, amely kapcsolatból hiányzik a támogatás, a megbecsülés érzése és viszonzása, illetve amely esetleg normasértő viselkedésre serkent, nagyon gyakran kedvezőtlenül hat a személyiségfejlődésre (F. Lassú, 2004). Azok a serdülők, akik úgy nyilatkoznak, hogy nincs barátjuk, számos barátságfunkciót meg tudnak élni baráti kapcsolatnak nem tekintett társas viszonyban, azonban ezen kapcsolatokban azért működnek kevésbé intenzíven ezek a funkciók, mert azok nem, illetve nem megfelelő mértékben erősítik egymást (Mendelson & Aboud, 1999, 2014).

A barátság mibenlétéről – ezen belül főként annak létrejöttéről, fenntartásáról, aktív alakításáról, megszűnéséről, és mindezek személyiségfejlődésben játszott szerepéről – számos elméleti modell született, melyek közül

hármat (a családi szocializáción alapuló, a szükségletkielégítő, illetve a funkcionális modellt) igen sok empirikus eredmény támaszt alá. A barátság mibenlétének családi szocializáción alapuló megközelítése szerint (pl. Rose, Glick, & Schwartz-Mette, 2016) a baráti kapcsolatot fenntartó reciprocitás, bizalom és kölcsönös tisztelet mintája a szülőktől (gondozóktól) ered: azokon a szociális készségeken múlik a serdülőkori és a felnőttkori barátság megélése és működtetése, amelyeket a szülőktől (gondozóktól), testvérektől sajátítanak el modellkövetés, beszélgetések, közös helyzetértelmezések során. E modellhez szorosan kapcsolódik a barátság szükségletkielégítő modellje (pl. Helgeson & Lopez, 2010; Jordan, 2013): vannak olyan helyzetek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy baráti kapcsolat alakuljon ki két fél között, ápolni tudják, és probléma esetén képesek legyenek azt kezelni a fennmaradás érdekében, mert szükségük van egymásra, ami a valakihez való tartozás igényét mint társas alapmotívumot (Fiske, 2006) elégíti ki és erősíti. Akárcsak más társas kapcsolat (pl. szülő-gyerek, szerelmesek), a barátság is értelmezhető kielégítendő funkciók mentén: miért, milyen céllal alakul ki, mit nyújt a felek számára, miért fontos a viszony fennmaradása. A funkciók szerinti barátságértelmezés abban különbözik a szükségletkielégítő modelltől, hogy esetében nagyobb hangsúlyt kap a funkciók egymáshoz való viszonya (Mendelson & Aboud, 2014).

1.1. Barátságértelmezések

Az általánosan elfogadott nézet szerint a barátság – akárcsak más társas kapcsolat – egyrészt több összetevőből áll, számos funkcióval bír (pl. Hartup, 1996; Hartup, Laursen, Stewart, & Eastenson, 1988; Rose és mtsai, 2016), másrészt alapvetően az önkéntesség, a formalitások hiánya és az örömteli jelleg jellemzi. Általában nem tartalmaz szexuális interakciót, tartós együttélést, valamint kismértékű a felek közös felelősségvállalása (Argyle, 1995; Graber, Turner, & Madill, 2016). Az 1. táblázat tartalmazza a részletesen kifejtett barátságdefiníciókat és -modelleket (kidolgozóit és a barátság főbb jellemzőit).

Helm (2013) szerint a legszorosabb barátság két ember között akkor bontható ki, ha a kapcsolatra alapvetően az önkéntesség (szabad választás alapján történik, vonzalom és a hasonlóság felfedezése mentén) és a pozitív érzelmi viszonyulás jellemző. A baráti viszony számos további jellemzővel bírhat (pl. gyakori közös időtöltés, kölcsönösség, támogatás), mely jellemzők függenek például a felek életkorától, nemétől, társadalmi-kulturális, illetve mikro- és a makrokörnyezete jellemzőitől (Hartup, 1992; Newcomb & Bagwell, 1996).

1. táblázat. Barátságdefiníciók és -modellek

Szerzők	A barátság...
Hartup (1996); Hartup és munkatársai (1988); Rose és munkatársai (2016)	önkéntességen alapuló, formalitásoktól mentes kapcsolat, amelyben kiemelten fontos az örömteliség.
Argyle (1995); Graber és munkatársai (2016)	nem tartalmaz szexuális interakciót, tartós együttélést, és kismértékű a közös felelősségvállalás.
Helm (2013)	önkéntességen (szabad választáson) alapul, alapvető jellemzője a pozitív érzelmi viszonyulás.
Hartup (1992); Newcomb és Bagwell (1996)	kialakulása és működése az életkor, a nem, a társadalmi-kulturális, illetve a mikro- és a makrokörnyezet jellemzői által meghatározott.
Rose és munkatársai (2016)	a családon belüli tapasztalatok, a szülői minták alapján alakul ki és formálódik.
Jordan (2013); Helgeson és Lopez (2010)	funkciója a családon kívüli társas igények (pl. intimitás, valahova tartozás, szabadidő eltöltése) kielégítése.
Mendelson és Aboud (2014)	különböző funkciók (pl. intimitás, érzelmi biztonság, kitartás) kielégítését lehetővé tevő viszony.

Rose és munkatársai (2016) szerint a barátságról alkotott elképzelésünket, a baráti kapcsolatok kialakításának módját, ápolását és megélését a családi társas-kommunikációs tapasztalatok formálják születéstől kezdve. E szerzők szerint bizonyos szociális készségek elsajátítása, a családon belüli és kívüli személyekkel való kapcsolat kialakítás módja, mások támogatása, az identitás alakulásának szülői segítése és a munka világába való bevezetés formája döntően meghatározzák a gyerekek barátságfelfogását, baráti kapcsolataik alakítását és ápolását. Az empátia, az együttműködés, a konfliktuskezelés, valamint a késleltetés családban megtapasztalt módjainak átültetése történik minden baráti kapcsolat esetében. Amennyiben sikerül e szociális készségeket megfelelően – azaz mindkét fél számára kielégítően – alkalmazni a baráti viszonyban, akkor az működőképes, ám ha nem sikerül, akkor valószínű, hogy a barátság hamar megszűnik. Ha azonban így is tartósnak bizonyul, akkor inkább romboló, mint építő hatású lesz (Rose és mtsai, 2016). Az intimitás megtapasztalása érdekében fontos, hogy a családon belüli és kívüli személyekkel milyen kapcsolatot alakítanak ki a gyerekek, hogyan törődnek másokkal, miként támogatnak másokat és mennyire bíznak másokban. A munkával, szakma elsajátításával kapcsolatos

beszélgetések, közös tevékenységek formálják a családban azokat az attitűdöket, amelyek a baráti kapcsolat esetében a közös iskolai vagy iskolán kívüli együtt töltött (szabad)idő forrásává válhatnak.

A szükségletkielégítő modell szerint azokkal töltünk sok időt, akik fontosak számunkra, s az együtt töltött idő alatt számos szükségletünket kielégítjük. Azonban vannak olyan igényeink, amelyeket családon belül nem tudunk, vagy nem akarunk kielégíteni, és ekkor olyan egyén(eke)t keresünk, akivel az lehetséges. Jordan (2013) szerint ez az igény – gyakran konfliktust eredményezve a szülőkkel – a serdülőkor elején jelenik meg markánsan, s ez is oka annak, hogy a korábbi barátságfelfogás ekkor változik meg jelentősen. Az érdeklődési kör, a szabadidő eltöltésének módja, az érzelmi ragaszkodás, a valahova tartozás igénye, a különböző szociális készségek tanulása, valamint az intimitás azok a területek, amelyek esetében leggyakrabban merül fel a család elégtelensége egy serdülőkor elején álló fiatalban. Ekkor ismerik fel, hogy vannak olyan tevékenységek, helyzetek, amelyeket a családtagok nem tudnak számukra kielégítően megadni, ezért mások társaságát keresik. Helgeson és Lopez (2010) több vizsgálatban alátámasztották a szükségletkielégítő modell érvényességét, ugyanakkor kiemelték, hogy azon gyerekekre volt ez jellemző barátságkialakításkor, akik egyrészt ki tudták használni azokat a helyzeteket, ahol pozitív élmény érte őket (jó helyzetfelismerés után megszólították társukat), beszélgetés során empátiát mutattak, jó kommunikációs és problémamegoldó készséggel, valamint stabil énképpel rendelkeztek.

Mendelson és Aboud (2014) szerint a barátság – akárcsak más kapcsolat – különböző funkciók kielégítését lehetővé tevő viszonyként értelmezhető. A másik két modell esetében is azonosíthatók funkciók (pl. az együttműködés a családi szocializációs modellben, a valahova tartozás a szükségletkielégítő modellben), ám e szerzők kiemelik (amit korábban mások nem vagy csak kisebb mértékben tettek meg), hogy az általuk meghatározott hat funkciónak teljes mértékben jelen kell lennie, és ezeknek egymást erősíteniük kell egy hosszú – kutatási eredményeik alapján hat hónapnál több – ideig tartó baráti kapcsolatban. A hat funkció a következő: serkentő együttlét (közös időtöltés pozitívuma), segítségnyújtás, érzelmi biztonság, bensőségesség (intimitás), a másik mellett való kitartás és a másik elismerése. Mendelson és Aboud (2014) kutatásai előtt többen hasonló funkciókat határoztak meg. Wright (1974) a hasznosság (segítséget nyújtunk), az ego-támogatás (feltárulkozunk a másik előtt), az ösztönzés (ragaszkodunk a másikhoz), az énmegerősítés (önbecsülés) és a biztonság (megbízható szövettség kialakulása) funkciókat különítette el és tartotta alapvető fontosságúnak. Hasonló összetevőket határozott meg Davis és Todd (1985), és az összetevők között megtalálható a konfliktus is.

Mendelson és Aboud (1999), valamint Laird, Jordan, Dodge, Pettit és Bates (2001) kutatásainak eredményei alapján amennyiben az alapfunkciók tartósan jellemzőek egy baráti kapcsolatra, az nem kizárólag társas szempontból előnyös a feleknek (nem csak bizonyos funkciók kölcsönös ki-elégítését jelenti), hanem pozitívan hat a tanulmányi-szakmai előmenetelre is (hiszen a társas biztonságérzet lehetővé teszi a nyugodt tanulást, illetve a szakmai fejlődést). Az ezen elmélet alapján kidolgozott kérdőívet (Mendelson & Aboud, 2014) adaptáltuk a jelen tanulmányban bemutatott vizsgálat során.

1.2. A serdülőkori barátság általános jellemzői

A kisgyermekkorból a serdülőkorba való átmenet egyik legszembetűnőbb jellemzője a szülőktől való leválás, ami alapvető szereppel bír az autonómia hosszú távú kialakításában (Hartup, 1983). Steinberg és Silverberg (1986) szerint a szülőktől való érzelmi függetlenség elérése lehetővé teszi a saját élet feletti kontroll érzését, ami magabiztosságot ad és lehetőséget teremt az önszabályozásra. A serdülőkortól kezdődően fokozatosan az autonómia és a kölcsönös függés kiegyensúlyozott, egyidejű jelenléte válik hangsúlyossá a baráti kapcsolatban is (Selman, 1981; idézi F. Lassú, 2004), ami jelentős szerepet játszik abban, hogy a nézetkülönbség feloldásának módja erőteljesen változik: a korábbi életszakasszal ellentétben a barátok nagyon igénylik az eltérő érzelmek, gondolatok megvitatását, aminek a célja a közös nevező kialakítása, az ellentétek feloldása, ami meg is erősítheti a kapcsolatot, tehát a véleménykülönbségek és a viták nem szükségszerűen vezetnek a kapcsolat felbomlásához, ahogyan az a korábbi évekre jellemzőbb.

A serdülőkor elejétől fokozatosan egyre fontosabbá válik a baráti kapcsolatban a reciprocitás, a bizalom és a kölcsönös tisztelet az együtt töltött idő folyamatos növelése mellett, mely összetevők már a felnőttkori barátság alappillérei (Rose és mtsai, 2016; Sullivan, 1953). Zimmermann (2004) kutatásai alapján 13-14 éves kortól a barátság egyben az érzelmi biztonságot, intimitást nyújtó kapcsolatot is jelenti, ami nagymértékben segíti a másik melletti elköteleződést, aminek nagy szerepe van iskolai környezetben a csoporton belüli problémák, konfliktusok megoldásában, hiszen általában annak adnak igazat, akiket barátjuknak tekintenek, illetve akihez érzelmileg közel állnak.

Az érzelmi biztonság növeli a barátság időtartamát is. Aboud és Mendelson (1996) kutatási eredményei igazolták azt a feltevést, miszerint az érzelmi biztonság lazulásával megkezdődhet a barátság felbomlása. Bukowski, Hoza és Boivin (1994) szerint a magas érzelmi biztonsággal („szeret”, „támogat”, „segít a bajban”) jellemzett barátságokra magasabb fokú bizalom és támogatás jellemző, mint az alacsony érzelmi biztonságot

nyújtó barátságokra. Mendelson és Aboud (2014) kutatásai alapján a serdülőkor közepétől válik nagyon fontossá a baráti kapcsolatokban – a folyamatos együttléttel és segítségnyújtással is biztosított bensőségesség és érzelmi biztonság mellett – a másik melletti kitartás (erős elköteleződés a barát mellett) és a másik teljesítményének, tudásának, személyiségének elismerése.

1.3. Célok és hipotézisek

A jelen tanulmányban ismertetett empirikus vizsgálat célja a barátságfunkciók jellemzőinek feltárása volt 12–13 és 16–17 évesek (6. és 10. évfolyamosok) körében, azonos és ellentétes nemű baráti kapcsolatok mentén. A barátságfunkciókról való vélekedés (mennyire gyakran jelenik meg a funkció a baráti kapcsolatban) feltárásához a funkcionális megközelítést tükröző, Mendelson és Aboud (2014) által kidolgozott McGill Friendship Questionnaire (MFQ) magyar nyelvre történő adaptálását végeztük el. Tudomásunk szerint ezzel a kérdőívvel hazánkban még nem történt meg az azonos és ellentétes nemű baráti viszonyok funkciók szerinti összehasonlítása.

Feltételeztük, hogy az MFQ magyar változata megfelelő pszichometriai mutatókkal rendelkezik, így az általa szerzett adatok alkalmasak fejlődés- és szociálpszichológiai jelenségek értelmezésére. A korábbi kutatások (pl. Mendelson és Aboud, 1999; Rose és mtsai, 2016) eredményei alapján feltételeztük, hogy mind a 12–13 évesek, mind a 16–17 évesek számára fontos barátságfunkció a serkentő együttlét és a segítségadás akár azonos, akár ellentétes nemű barát esetében. E kettő erősíti a bensőségességet és az érzelmi biztonságot, és mivel ezek szoros kapcsolatban állnak egymással, így azt feltételeztük, hogy életkori különbség nem azonosítható ezeken a területeken (Mendelson & Aboud, 2014). Mivel az eddigi kutatások alapján e funkciókkal szemben a barátság melletti kitartás és az elismertség az idősebb serdülők számára fontosabb (Mendelson & Aboud, 1999; Selman, 1981), ezért úgy véltük, az idősebb gyermekeknél több nem szerinti különbség azonosítható: mindegyik funkció a lányok számára fontosabb egy baráti kapcsolatban, ami – többek között – a szociális-érzelmi készségek fejlettségének nemi különbségével magyarázható (Mendelson & Aboud, 2014).

2. Módszerek

2.1. Minta

A nem reprezentatív mintán végzett keresztmetszeti, kérdőíves kutatásban Békés, Csongrád és Pest megye általános iskoláiból és középiskoláiból (gimnáziumaiból) vettek részt 6. (12–13 éves) és 10. évfolyamos (16–17 éves) diá-

kok ($n = 307$). A két életkori csoport kiválasztását a baráti kapcsolatok alakulásáról szóló, az elméleti háttérben ismertetett fejlődés- és szociálpszichológiai kutatási eredmények indokolták. A kutatást nagyobb, közel 500 fős összmintán terveztük elvégezni, ám 2020 tavaszán a COVID-19 járványhelyzet miatt bevezetett iskolai korlátozások ezt nem tették lehetővé. Az adattisztítást követően három diák adatsorát törölni kellett, mivel hiányosan vagy nem töltötték ki a kérdőívet, így a végső minta 304 fős. A 6. évfolyamosok ($n = 138$, fiú = 62, lány = 76) átlagéletkora 13,09 (SD = 0,89) év, a 10. évfolyamosoké ($n = 166$, fiú = 70, lány = 96) 16,18 (SD = 0,52) év.

A vizsgálat jellegéből adódóan nem mindig végezhetjük a teljes mintaelemszámmal az elemzéseket. A barátság jellemzőinek feltárása azonos és ellentétes nemű baráttal kapcsolatban is történt, a kérdőívben jelölni kellett, hogy a diák rendelkezik-e, vagy sem, azonos és ellentétes nemű baráttal. A 6. évfolyamosok közül négy (1 fiú és 3 lány), a 10. évfolyamosok közül hat (2 fiú és 4 lány) diák jelölte meg, hogy neki nincs azonos nemű barátja. Az ellentétes nemű barát hiányát jóval többen jelölték meg: a 6. évfolyamosok közül 41 (32 fiú és 9 lány), a 10. évfolyamosok közül 38 (23 fiú és 15 lány) diák. Olyan tanuló nem volt, aki mindkét esetben a barátság hiányát adta volna meg. Mindezek alapján az azonos nemű barát esetében az elemzéseket a 6. évfolyamon 134, a 10. évfolyamon 160 fővel, az ellentétes nemű barát esetében a 6. évfolyamon 99, a 10. évfolyamon 128 fővel végeztük.

2.2. MÉRŐESZKÖZÖK

A barátságfunkcióik felmérésére a McGill Friendship Questionnaire (MFQ, Mendelson & Aboud, 2014) általunk magyar nyelvre adaptált változatát (McGill-féle Barátság Kérdőív) alkalmaztuk. A kérdőívet e kutatásban használtuk először, korábbi magyar változatáról nincs tudomásunk. A kérdőívfordítást (angolról magyarra) és a visszafordítást (magyarról angolra) szakfordítók végezték, majd a kutatásban részt vevők, e tanulmány szerzői az ő bevonásukkal véglegesítették a magyar kérdőív-tételeket. Az MFQ magyar változata nem szabad felhasználású, így csak néhány tételt közölhetünk, a teljes kérdőívet nem.

Az MFQ 30 állítást tartalmaz, hat faktor (faktoronként öt tétel) mentén méri a barátságfunkciók jellemzőit: *serkentő együttlét* (pl. Megnevetted.), *segítségnyújtás* (pl. Segít, amikor szükségem van rá.), *bensőségesség* (pl. Elmondhatom neki a titkaimat.), *kitartás* (pl. Akkor is a barátom akarna maradni, ha veszekednék.), *elismertség* (pl. Mellette okosnak érzem magam.) és *érzelmi biztonság* (pl. Segít lenyugodni, ha ideges vagyok.). Az állításokat nyolcfokú Likert-skálán kell értékelni (végpontok: soha [1] – mindig [8]).

A *serkentő együttlét* faktor azt méri, mennyire vágyik arra az egyén, hogy minél több tevékenységet végezzen együtt a barátjával (pl. tanulás, szórakozás); mennyire gondolja úgy, hogy a közös tevékenységek pozitív érzéseket váltanak ki belőle; és mennyire törekszik a közösen eltöltött idő maximalizálására (Buhrmester, 1990). A *segítségnyújtás* faktor tételei azt ragadják meg, hogy a szükségesség és a lehetőség alapján mennyire nyújtanak segítséget a felek egymásnak; illetve mennyire gondolják azt, hogy a segítségadásnak kölcsönösnek kell lennie. A *bensőségesség* faktor tételei azt mérik, hogy mennyire fogadják el a felek a másik érzelmeit és gondolatait; mennyire támogatják a másikat, ami lehetőséget teremt arra, hogy a felek nyíltan és őszintén kifejezhessék érzéseiket és gondolataikat önmagukkal, egymással és a baráti viszonyon kívüli személyekkel kapcsolatban (Wright, 1991). Az *érzelmi biztonság* faktor tételei azt mérik, mennyire alkalmas a baráti kapcsolat arra – problémás és nem problémás helyzetben egyaránt –, hogy a felek örömet és megnyugvást okozzanak a másoknak, illetve megőrizték a titkait (Wright, 1991). A *kitartás* faktor a baráti kapcsolatban való maradás erősségét méri, melynek fenntartásához kölcsönös hűsrege és állandó elérhetőségre van szükség; illetve azt is feltárja, milyen erős a szándék a kapcsolaton belüli problémák, csalódások, viták esetén a fenntartást biztosító leghatékonyabb megoldás megkeresésére (Selman, 1981). Végül az *elismertség* faktor tételei arra vonatkoznak, hogy a kapcsolat tagjai mennyire erősítik a másik énképét, hogyan fejeznek ki kritikát, továbbá miként jelenik meg a tagok közötti inspiráló és felfelé hasonlításra alapuló versengés (Bukowski és mtsai, 1994).

2.3. Statisztikai eljárások

Első lépésben konfirmatív (megerősítő) faktorelemzést alkalmaztunk – a két évfolyamra külön – az MFQ hatfaktoros elméleti modelljében megjelenített dimenziók meglétének alátámasztására. Az elemzések során maximum likelihood becslést (robustus standard hibával) alkalmaztunk, illetve theta-parametrizálást (Muthén & Muthén, 2010). Az illeszkedési mutatók közül az alábbiakat vettük figyelembe: Tucker-Lewis Index (TLI), komparatív illeszkedési mutató (CFI), megközelítési négyzetes középérték hiba (RMSEA) és standardizált reziduális négyzetes középérték (SRMR). A CFI- és a TLI-indexek 0,9 és 0,95 fölötti értéke, az SRMR 0,08 vagy az alatti értéke, illetve az RMSEA 0,06-nál vagy 0,08-nál alacsonyabb értéke jelzi a modell helytállóságát (Byrne & Stewart, 2006; Vandenberg & Lance, 2000).

Ezt követően az MFQ feltáró faktorelemzése során Principal Axis Factoring (PAF) módszert alkalmaztunk „promax” (Kappa = 4) fogatással

(faktortöltés $\geq 0,4$). Az adatok faktorelemzésben való alkalmazhatóságának megállapítására a Bartlett-féle szfericitástesztet és a Kaiser–Meyer–Olkin-féle (KMO) mintaadekvátság-mutatót használtuk. A belső konzisztencia megbízhatóságának mutatójaként a Cronbach- α -t választottuk, ami Nunnally (1978) szerint 0,7-es értéktől elfogadható, 0,8-tól jó. Az életkori és a nem szerinti eltérések feltárását – a Kolmogorov–Smirnov-próbával elvégzett normalitásvizsgálat adatai alapján – Mann–Whitney U -próbával végeztük. A különbségek hatásméretének becslésére Cohen- d -mutatót számítottunk. Az interakciós hatás (életkor \times nem) feltárására GLM-elemzést (általánosított lineáris modell) használtunk. A megerősítő faktorelemzés az Mplus 6.11 programmal (Muthén & Muthén, 2010), a többi elemzés SPSS 24 statisztikai programmal történt.

2.4. Adatfelvételi eljárás, etikai vonatkozások

Az adatfelvétel 2020 februárjában indult, a koronavírus-járvány miatt március második hetében megszakadt, de még így is közel 70%-os a kitöltöttség aránya. A kérdőívek kitöltése két tanítási órát vett igénybe. A diákok munkáját minden esetben a pedagógusok, legtöbbször az osztályfőnökök felügyelték.

Az első alkalom elején – Mendelson & Aboud (2014) adatfelvételi eljárását követve – a diákok rövid írásbeli tájékoztatót kaptak arról, általában milyen kapcsolatot tekintünk barátságnak, mi jellemzi a baráti viszonyt. A tájékoztatót az alkalmazott kérdőív faktorai alapján fogalmaztuk meg. Erre azért volt szükség, hogy ráhangoljuk a gyerekeket azokra a területekre, amelyekkel kapcsolatban baráti viszonyokról véleményt fognak alkotni. Ezt követően az azonos nemű baráttal kapcsolatos barátságfunkciókat mérő kérdőívet kapták meg, s kitöltés előtt nyilatkozniuk kellett, hogy van-e ilyen barátjuk (ha úgy gondolták, nincs, egy X -et írtak a kijelölt kérdőívrészre). Ha úgy gondolták, nincs, akkor számukra befejeződött a felmérés, elhagyhatták a tantermet. A második alkalommal (az első kitöltést követő héten) az azonos nemű baráttal kapcsolatos barátságfunkciókat mérő kérdőívet töltötték ki, és az instrukcióban szintén pontosan szerepelt, mit tegyenek, ha nincs ellentétes nemű barátjuk.

A vizsgálat egy nagyobb, több területet mérő kutatás keretében zajlott (Dinamikus tudásintegráció – társadalmi megújulás), illetve egy longitudinális mérés első pontjaként. A kutatást a Pszichológiai Kutatások Egyesült Etikai Bíráló Bizottsága (EPKEB) hagyta jóvá (az etikai engedély száma: 2017/125). Az adatok felvételére igazgatói és szülői engedélyt is kaptunk, illetve a tanulók is beleegyeztek írásban a részvételbe. Az adatfelvétel anonim volt.

3. Eredmények

3.1. Az McGill-féle Barátság Kérdőív pszichometriai mutatói

Az eredeti MFQ 30 kijelentést tartalmaz, ezek hat faktorba csoportosulnak. A kérdőív adaptálása során elsőként megerősítő faktorelemzést végeztünk külön az azonos és az ellentétes nemű baráttal kapcsolatban kitöltött változaton (ezeket a továbbiakban barátságstípusoknak nevezzük). A járványhelyzet miatt nem volt lehetőség minden osztály esetében a második mérés elvégzésére, így a szabályos, két mérés adataival végzett elemzésre nem került sor.

A szakirodalomban közölt modellilleszkedés nem jelent meg a barátság mindkét típusánál, a kérdőívváltozatokat tekintve az elméleti faktorstruktúra illeszkedése nem kielégítő (2. táblázat).

2. táblázat. Az MFQ megerősítő faktorelemzésének eredményei

Évfolyam és kérdőívváltozat	χ^2	df	p	RMSEA	CFI	TLI	SRMR
6., azonos nemű	668,95	390	< 0,001	0,08	0,79	0,78	0,08
6., ellentétes nemű	658,52	390	< 0,001	0,08	0,81	0,78	0,08
10., azonos nemű	683,89	390	< 0,001	0,07	0,81	0,79	0,07
10., ellentétes nemű	699,08	390	< 0,001	0,07	0,86	0,85	0,06

Mindkét életkori csoportnál (2. táblázat) az azonos nemű baráttal kapcsolatban kitöltött kérdőívváltozatok értékei közel elfogadhatók, ám az ellentétes nemű baráttal kapcsolatos változatok esetében nem. Ugyanakkor mindkét életkorban pozitív tendenciára utal az, hogy a CFI és a TLI közeli értéket mutatnak, és ez indokolta, hogy nem zártuk ki az elemzésből ezeket az adatokat.

Mivel a megerősítő faktorelemzés eredményei nem támasztották alá az MFQ elméleti faktorstruktúráját, feltáró faktorelemzést (Principal Axis Factoring, 1-nél nagyobb sajátérték, $\geq 0,4$ faktorsúly) alkalmaztunk (3. táblázat). Ennek eredményeképpen mind a két életkori mintán és barátságstípusnál elkülönült az eredeti hat faktor, ugyanakkor a 30 tételből négy (11., 14., 19. és 24.) alacsony faktortöltéssel bírt az egyes almintáknál, illetve ezek közül kettő (11., 14.) erőteljesen rontotta az adott faktor belső konzisztenciáját. Ezért e tételeket elhagytuk, így 26 itemmel végeztük a további elemzéseket. A 26 tételes magyar MFQ mindkét életkorban és barátságstípus esetében elfogadható megbízhatósági mutatókkal rendelkezik.

3. táblázat. Az MFQ feltáró faktorelemzésének eredményei

Faktorok	Új itemszám (eredeti itemszám)	Cronbach- α	
		6. évfolyam A/E	10. évfolyam A/E
1. Serkentő együttlét	4 (5)	0,71 / 0,78	0,74 / 0,83
2. Segítség	4 (5)	0,80 / 0,81	0,79 / 0,85
3. Bensőségeség	5 (5)	0,87 / 0,80	0,84 / 0,82
4. Kitartás	5 (5)	0,84 / 0,91	0,75 / 0,88
5. Érzelmi biztonság	4 (5)	0,70 / 0,81	0,71 / 0,78
6. Elismertség	4 (5)	0,78 / 0,78	0,76 / 0,78
MFQ teljes	26 (30)	0,83 / 0,87	0,84 / 0,85
KMO	0,78 / 0,82	0,89 / 0,91	
Bartlett	1517,11 / 1652,12	2424,28 / 3000,12	
df	406 / 435	406 / 435	
$p <$	0,001 / 0,001	0,001 / 0,001	
Teljes variancia (%)	63,72 / 75,10	62,23 / 71,59	

Megjegyzés: A/E = Azonos nemű barát/Ellentétes nemű barát. 6. évfolyam: $n_A = 134$, $n_E = 99$; 10. évfolyam: $n_A = 160$, $n_E = 128$.

3.2. A barátságfunkciók megítélésének értékelése – életkor és nem szerinti különbségek

A barátságfunkciók jellemzőit életkori és életkoronként nem szerinti bontásban elemeztük. Mivel a Kolmogorov–Smirnov-próba eredményei alapján a minta nem normális eloszlású, ezért az életkori különbségek feltárására Mann–Whitney U -próbát, illetve a hatásmeghatározás kimutatására Cohen- d -t alkalmaztunk. Ezeket – és a vonatkozó statisztikai adatokat – a 4. táblázat tartalmazza.

A 4. táblázatban bemutatott adatok alapján mind az azonos, mind az ellentétes nemű barát esetében az *elismertség* faktoron magasabb a 10. évfolyamosok átlagértéke, vagyis ezt a barátságfunkciót a 10. évfolyamosok fontosabbnak tartják. Az ellentétes nemű barát esetében a *bensőségeség* is jellemzőbb az idősebbekre. A hatásmeghatározás-mutató (Cohen- d) értéke mindhárom esetben alacsony. A szórásértékek az almintán belüli egyéni különbségek

mértékét mutatják: mind az azonos, mind az ellentétes nemű baráti kapcsolatok esetében szinte mindegyik faktornál a fiatalabbnál nagyobb ez az érték.

4. táblázat. Életkori eltérések az azonos és az ellentétes nemű barátság funkcióinak megítélésében

Statisztikai adatok	Serkentő együttlét		Segítség		Bensőségesség	
	A	E	A	E	A	E
M _{6.évfolyam} (SD)	7,10 (0,88)	6,94 (1,18)	6,59 (1,17)	6,37 (1,38)	6,90 (1,37)	6,24 (1,88)
M _{10.évfolyam} (SD)	7,17 (0,72)	6,95 (1,23)	6,73 (1,04)	6,34 (1,39)	6,97 (1,08)	6,79 (1,43)
Levene <i>F</i> (p)	5,82 (0,010)	0,53 (0,811)	4,58 (0,332)	0,44 (0,503)	2,41 (0,123)	11,69 (0,001)
Mann-Whitney <i>U</i> (p)	10333 (0,971)	5117 (0,753)	9448 (0,583)	4720 (0,812)	9640 (0,844)	4515 (0,044)
Cohen- <i>d</i>	0,08	0,008	0,05	0,02	0,05	0,34

4. táblázat (folytatás)

Statisztikai adatok	Kitartás		Elismertség		Érzelmi biztonság	
	A	E	A	E	A	E
M _{6.évfolyam} (SD)	7,37 (0,91)	6,63 (1,48)	5,94 (1,23)	5,71 (1,61)	6,33 (1,46)	6,01 (1,76)
M _{10.évfolyam} (SD)	7,51 (0,69)	6,98 (1,34)	6,28 (1,28)	6,29 (1,28)	6,24 (1,34)	6,37 (1,49)
Levene <i>F</i> (p)	4,54 (0,344)	2,56 (0,113)	6,89 (0,009)	8,22 (0,005)	3,57 (0,064)	3,09 (0,812)
Mann-Whitney <i>U</i> (p)	9201 (0,343)	4528 (0,101)	7994 (0,010)	3889 (0,010)	9324 (0,362)	2257 (0,284)
Cohen- <i>d</i>	0,17	0,20	0,27	0,39	0,06	0,20

Megjegyzés: $n_{6.évf.} = 138$; $n_{10.évf.} = 166$. A = Azonos nemű barát; E = Ellentétes nemű barát.

Az 5. táblázat az életkoronkénti nem szerinti különbségek elemzésének alapjául szolgáló Mann–Whitney *U*-próba, valamint a vonatkozó statisztikai elemzések eredményeit tartalmazza. Az eredmények alapján az azonos nemű barát esetében a 6. évfolyamosoknál a *kitartás* kivételével mindegyik faktornál szignifikáns a fiúk és a lányok különbsége, és a lányok értékei magasabbak. A 10. évfolyamosoknál mindegyik faktornál jelentős a különbség a fiúk és a lányok értékei között, és akárcsak a fiatalabbaknál, az idősebbeknél is a lányok tartják fontosabbnak ezeket a barátságfunkciókat. Az ellentétes nemű baráttal kapcsolatos funkcióértékelésben igen kevés a különbség a 10. évfolyamosok körében, kizárólag a *serkentő együttlét* és a *kitartás* jellemzőbb a lányokra. A 6. évfolyamosoknál nincs olyan faktor, amelyiknél szignifikáns az eltérés a fiúk és a lányok funkciók szerinti barátságmegítélésében.

Mivel feltételeztük, hogy azonosítható interakciós hatás (az egyik magyarázó változó módosítja a másik változó hatását, az utóbbi hatása az előbbi értékétől függ) az életkor és a nem között (életkor \times nem), így GLM-elemzést is végeztünk. Ugyanakkor egyik faktor esetében sem kaptunk szignifikáns eredményt, ezért ezeket az adatokat nem közöljük.

5. táblázat. Nem szerinti különbségek ($n = 304$)

Faktorok	6. évfolyam ($n = 138$)							
	Azonos nemű barát				Ellentétes nemű barát			
	MWU (p)	Levene: F (p)	fiú: M (SD)	lány: M (SD)	MWU (p)	Levene: F (p)	fiú: M (SD)	lány: M (SD)
Serkentő együttlét	1115 (0,010)	2,95 (0,890)	6,89 (0,95)	7,31 (0,74)	586,5 (0,213)	4,95 (0,291)	6,94 (0,84)	7,33 (0,57)
Segítség	911 (< 0,001)	4,56 (0,035)	6,18 (1,21)	7,01 (0,97)	605,5 (0,512)	1,09 (0,292)	6,41 (1,26)	6,95 (0,77)
Bensősé-gesség	857,5 (< 0,001)	12,99 (< 0,001)	6,45 (1,57)	7,33 (0,96)	580,5 (0,345)	0,71 (0,400)	6,64 (1,24)	7,21 (0,84)
Kitartás	1237,5 (0,082)	3,01 (0,086)	7,22 (1,05)	7,52 (0,70)	585 (0,151)	0,93 (0,333)	7,30 (0,81)	7,64 (0,54)
Elismertség	1162,5 (0,021)	0,47 (0,496)	5,61 (1,31)	6,21 (1,84)	624 (0,644)	0,18 (0,666)	5,87 (1,12)	6,59 (1,01)
Érzelmi biztonság	766 (< 0,001)	7,72 (0,006)	5,68 (1,53)	6,95 (1,06)	605,5 (0,776)	1,35 (0,242)	5,64 (1,49)	6,65 (1,05)

5. táblázat (folytatás)

Faktorok	10. évfolyam (n = 166)							
	Azonos nemű barát				Ellentétes nemű barát			
	MWU (p)	Levene: F (p)	fiú: M (SD)	lány: M (SD)	MWU (p)	Levene: F (p)	fiú: M (SD)	lány: M (SD)
Serkentő együttlét	2958,5 (< 0,001)	12,49 (0,001)	6,94 (0,87)	7,33 (0,54)	1369,5 (< 0,001)	15,33 (< 0,001)	6,45 (1,51)	7,34 (0,81)
Segítség	2847,4 (< 0,001)	19,02 (< 0,001)	6,40 (1,26)	6,95 (0,77)	1964,5 (0,610)	0,33 (0,561)	6,22 (1,57)	6,43 (1,26)
Bensőségesség	2933 (< 0,001)	23,92 (< 0,001)	6,64 (1,24)	7,21 (0,84)	2157 (0,58)	3,05 (0,830)	6,50 (1,54)	6,75 (1,26)
Kitartás	2507,5 (< 0,001)	8,37 (0,004)	7,30 (0,80)	7,67 (0,54)	1526 (< 0,001)	12,51 (0,001)	6,54 (1,63)	7,31 (0,96)
Elismertség	2265 (< 0,001)	3,35 (0,069)	5,87 (1,12)	6,59 (1,01)	2107,5 (0,92)	3,03 (0,840)	6,21 (1,47)	6,37 (1,11)
Érzelmi biztonság	2370 (< 0,001)	13,50 (< 0,001)	5,67 (1,49)	6,65 (1,05)	464,5 (0,112)	0,32 (0,570)	6,15 (1,50)	6,62 (1,35)

Megjegyzés: MWU = Mann-Whitney U-próba.

4. Megbeszélés

A tanulmányban bemutatott empirikus vizsgálat célja a barátságfunkciók jellemzőinek feltárása volt 12–13 és 16–17 évesek (6. és 10. évfolyamosok) körében. A kérdőíves vizsgálatban a McGill Friendship Questionnaire-t (MFQ; Mendelson & Aboud, 2014) adaptáltuk magyar nyelvre. A kutatás során azt vizsgáltuk, (1) alkalmazható-e az adaptált MFQ a kiválasztott életkorokban, és (2) miként jellemzik azonos és ellentétes nemű barátaikkal megélt kapcsolatukat a diákok, a vélekedésükben van-e szignifikáns életkori és életkoronként nem szerinti eltérés.

4.1. Az MFQ alkalmazhatósága

Az MFQ adaptálásának első lépését végeztük el, melynek eredményeként a magyar változat (McGill-féle Barátság Kérdőív) 26 tétel, és ennek faktorai megegyeznek az eredeti kérdőív faktoraival (serkentő együttlét, segítség, bensőségesség, kitartás, elismertség, érzelmi biztonság). Már a járvány miatt

megtorpant adatfelvétel során tudtuk, hogy a megerősítő és a feltáró faktor-elemzés mintanagyságra érzékeny mutatói problémát jeleznek majd. Ám nem kizárólag a mintanagyság lehet az oka annak, hogy a megerősítő faktor-elemzés eredménye az ellentétes nemű baráttal kapcsolatos változat esetében nem mutatott megfelelő modellilleszkedést. Mendelson és Aboud (1999, 2014), valamint Camirand és Poulin (2019) is felhívják a figyelmet a barátság kérdőíves kutatásának egyik hátulütőjére: a kérdőívek (az MFQ is) alapvetően – a barátságkutatás egyik erős hagyományának köszönhetően – azonos nemű barátságok jellemzőinek felmérésére készültek, készülnek. Ez is oka lehet annak, hogy az ellentétes nemű személlyel való barátságnál – ahol többé-kevésbé eltérő dinamika működik, más-más funkció lehet domináns, s gyakran fokozatosan alakul át az idősebbeknél szerelmi kapcsolattá – a kérdőív kevésbé mér jól, pontosabban: nem lehet vele ugyanazt mérni, mint az azonos nemű baráti viszony esetében. Ennek ellenére nem zártuk ki az elemzésből az ellentétes nemű barát megítélését kifejező adatokat, melyek így is jól értelmezhetők a serdülőkorú barátság eddig feltárt jellemzőinek ismeretében és az azok által adott keretek között. Mendelson és Aboud (2014) a kérdőív fejlesztésekor és később is leginkább azonos nemű barátok között vizsgálta a funkciók megélésének jellemzőit serdülők és fiatal felnőttek körében. Ugyanakkor a statisztikai mutatók nem adnak okot jelentős aggodalomra, és visszatérve a mintanagysághoz, lehetséges, hogy egy nagyobb mintavétel esetén megfelelő lesz a modellilleszkedés. Ha mégsem, a faktorok tartalma magyarázhatja, hogy ellentétes nemű barát esetében ezek a kijelentések például kevésbé értelmezhetők serdülők számára, esetleg nem feltétlenül ezek a fontosak, meghatározóak.

4.2. A baráti viszonyok jellemzése

A kutatás során nem kértünk információt arról, mióta tart és milyen stádiumban van a kapcsolat (pl. nem olyan régen alakult ki, régóta tart, felbomlás előtt, konfliktusos vagy nem konfliktusos időszakot élnek meg – Mendelson & Aboud, 2014), így a mért barátságfunkciók jellemzőit a két életkori csoportban részletesebben nem elemeztük. A korábbi kutatások (pl. Mendelson & Aboud, 1999, 2014; Selman, 1981) alapján, melyek főként az azonos nemű viszony sajátosságait elemezték, azt feltételeztük, hogy a barát melletti *kitartás* és a másik kölcsönös *elismerése* kivételével nincs jelentős különbség a két életkor között. Mendelson és Aboud (2014) a korábbi kutatások adataiból azt a következtetést fogalmazzák meg, hogy e két funkció a serdülőkor közepétől válik nagyon fontossá a baráti kapcsolatban, ám ehhez erős alapokra van szükség, és ezt az alapot az érzelmi biztonság, a *ben-*

sőségség, illetve a *serkentő együttlét* és ezek szoros kapcsolata alapozza meg. Bár a jelen vizsgálat során feltárt életkori különbségekből, miszerint az azonos és az ellentétes nemű barát esetében is az elismertség fontosabb az idősebbek számára, illetve az ellentétes nemű barát esetében a bensőségség is, feltételezhető a funkciók egymásra épülése, azonban ennek részletesebb elemzésére és bizonyítására további vizsgálatokra lesz szükség. A jelen kutatás eredményei alapján a *kitartást* nem, ám az *elismertséget* jellemzőbbnek látják a 10. évfolyamosok azonos és ellentétes nemű baráti viszonyuk esetében egyaránt, utóbbi életkori csoportban a *bensőségséget* is. Az, hogy az idősebbeknél az ellentétes nemű barátnál a *bensőségség* is magasabb értékkel bír, tükrözheti a Camirand és Poulin (2019) által felvetett elképzelést, miszerint a serdülőkor közepétől az ellentétes nemű barátságok jelentős része szerelmi kapcsolattá alakulhat, és ebben a folyamatban nagyon fontos szerepet játszik az intimitás foka.

A fiúk és a lányok vélekedése közötti különbséggel kapcsolatban azt feltételeztük, hogy eltérés inkább a 10. évfolyamosoknál érhető tetten, és a lányok értékei magasabbak, vagyis számukra fontosabbak ezek a barátság-funkciók. Zimmermann (2004) kutatása alapján 13–14 éves kortól a barátság nagyon erős érzelmi biztonságot, intimitást tud nyújtani a serdülőknek, ami nagymértékben segíti a másik melletti elköteleződést (tehát e folyamatban is feltételezhető a már említett funkciók egymásra épülése). Korábbi kutatásokból feltételezhető, hogy ennek igénye erősebb a lányok körében, amiben – többek között – szerepet játszhat az, hogy a lányok főként párokban, kisebb csoportokban élnek meg ezeket, míg a fiúk ennél nagyobb létszámú csoportokat részesítenek előnyben, ahol ezeket kevésbé tudják vagy akarják megélni (Zimmermann, 2004). Alátámasztva mindezt, a jelen vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a 6. évfolyamos lányoknak fontosabb az azonos nemű barát esetében a segítségnyújtás, a bensőségség és az érzelmi biztonság, mint a fiúknak. Ezek a funkciók Mendelson és Aboud (2014) szerint alapvetőek, a barátságot megalapozóak, illetve kibontakozásuk nagymértékben függ az egyén szociális készségeitől, mely készségekről számtalan hazai és külföldi kutatás bizonyította már, hogy a lányok esetében fejlettebbek, ami összefügghet a barátság családi mintákon alapuló elképzelésével is, hiszen a lányok nevelésében nagyobb hangsúlyt kap a szociális és érzelmi készségek akár tudatos, akár nem tudatos fejlesztése, viselkedésük értékelése is gyakrabban alapul ezeken (Rose és mtsai, 2016; Rose-Krasnor, 1997). Ellentétes nemű barát esetében nincs különbség a 6. évfolyamos fiúk és lányok barátságértékelésében. A 10. évfolyamos lányokra – a *kitartás* kivételével – mindegyik funkció jellemzőbb az azonos nemű baráttal kapcsolatban, ám az ellentétes neműnél csak a *kitartás* és a *serkentő együttlét*.

5. Limitációk, jövőbeni kutatási tervek

Mind módszertani, mind fejlődés- és szociálpszichológiai szempontból hasznosnak tekinthetők a jelen kutatás eredményei, illetve további felmérések kiindulópontjai és továbbfejlesztett, komplexebb vizsgálatok alapjai lehetnek. A kutatás eredményeképpen rendelkezünk az MFQ magyar változatával, melynek pszichometriai mutatói biztatóak. További elemzések szükségesek ahhoz, hogy e mutatók alapján a kérdőív még nagyobb biztonsággal legyen alkalmazható további kutatásokban. Leginkább arra lesz szükség, hogy szabályos eljárás keretében (egy másik mintán, mint a feltáró elemzés mintája) végezzük el a megerősítő faktorelemzést, amire most nem volt lehetőségünk az adatfelvételi eljárás koronavírus-járvány okozta hirtelen leállása miatt. A feltárt életkori és nem szerinti jellemzőket és ezek kapcsolatait nem reprezentatív mintán azonosítottuk, így a későbbiekben szükség lesz ennek megvalósítására, s úgy véljük, a minta kialakításában a barátságstípusok és azok háttérjellemzői lehetnek alapszempontok.

A barátságfunkciók jellemzőiről, életkori és nem szerinti eltéréseiről szóló eredmények összességében megerősítik a korábbi kutatási adatokat, valamint egyrészt felvetik a bensőségesség baráti kapcsolatból szerelmi kapcsolatba való átalakulásban játszott szerepét, másrészt elképzelhető, hogy valóban érdemes a barátságfunkciók egymásra épülését, egymáshoz kapcsolódását feltárni abból a célból, hogy megtudjuk, melyik funkció melyiknek teremtheti meg vagy segítheti a kibontakozását. Ezzel arra is fény derülne, hogy a serdülőkor különböző szakaszaiban milyen mintázatot alkotnak a funkciók.

Irodalom

- About, F. E., & Mendelson, M. J. (1996). Determinants of friendship selection and quality: Developmental perspectives. In A. F. Newcomb, W. M. Bukowski, & W. W. Hartup (Eds.), *Friendship in children and adolescents* (87–112). Cambridge: Cambridge University Press
- Argyle, M. (1995). Társas viszonyok. In M. Hewstone, W. Stroebe, J. Codol, & G. Stephenson (Eds.), *Szociálpszichológia* (245–271). Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, *61*, 1101–1111.
- Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M. (1994). Measuring friendship quality during pre- and early adolescence: The development and psychometric properties of the Friendship Qualities Scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, *11*, 471–484.
- Byrne, B. M., & Stewart, S. M. (2006). The MACS approach to testing for multigroup invariance of a second-order structure: A walk through the process. *Structural Equation Modeling*, *13*, 287–321.

- Davis, K. E., & Todd, M. J. (1985). Friendship and love relationships. *Advances in Descriptive Psychology, 2*, 79–122.
- F. Lassú, Zs. (2004). *Barátok és barátrnők – együtt és egymás ellen*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Finkenauer, C., & Righetti, F. (2012). Understanding in close relationships: An interpersonal approach. *European Review of Social Psychology, 22*(1), 34–48.
- Fiske, S. T. (2006). *Társas alapszociológiai elméletek*. Budapest: Osiris Kiadó
- Graber, R., Turner, R., & Madill, A. (2016). Best friends and better coping: Facilitating psychological resilience through boys' and girls' closest friendships. *British Journal of Psychology, 107*(2), 338–358.
- Hartup, W. W. (1983). Peer relations. In E. M. Hetherington, & P. H. Mussen (Eds.), *Handbook of child psychology: Socialization, personality and social development* (103–196). New York: Wiley.
- Hartup, W. W. (1992). Friendships and their developmental significance. In H. McGurk, H. (Ed.), *Childhood social development* (175–205). Gove, UK: Erlbaum
- Hartup, W. W. (1996). The company they keep: friendship and their developmental significance. *Child Development, 67*, 1–13.
- Hartup, W. W., Laursen, B., Stewart, M. I., & Eastenson, A. (1988). Conflict and the friendship relations of young children. *Child Development, 59*, 1590–1600.
- Helgeson, V. S., & Lopez, L. (2010). Social support and growth following adversity. In J. W. Reich, A. J. Zautra, & J. S. Hall (Eds.), *Handbook of adult resilience* (309–330). New York: Guilford Press
- Helm, B. W. (2013). *Love, Friendship, and the Self: Intimacy, Identification, and the Social Nature of Person*. Oxford: Oxford University Press
- Jordan, J. V. (2013). Relational resilience in girls. In S. Goldstein, & R. B. Brooks (Eds.), *Handbook of Resilience in Children* (73–86). New York: Springer US.
- Laird, R. D., Jordan, K. Y., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (2001). Peer rejection in childhood, involvement with antisocial peers in early adolescence, and the development of externalizing behavior problems. *Development and Psychopathology, 13*, 337–354.
- Mendelson, M. J., & Aboud, F. (2014). McGill Friendship Questionnaire – Friendship Functions. *Measurement Instrument Database for the Social Science*. Letöltve: 2021. június 22-én: https://www.midss.org/sites/default/files/unpublished_paper.pdf
- Mendelson, M. J., & Aboud, F. E. (1999). Measuring friendship quality in late adolescents and young adults: The McGill Friendship Questionnaires. *Canadian Journal of Behavioural Science, 31*, 130–132.
- Muthén, L. K., & Muthén, B. O. (2010). *Mplus user's guide*. Los Angeles, CA.
- Newcomb, A. F., & Bagwell, C. L. (1996). The developmental significance of children's friendship relations. In W. M. Bukowski, A. F. Newcomb, & W. W. Hartup (Eds.), *The company they keep* (289–322). Cambridge: Cambridge University Press
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory*. New York: McGraw-Hill
- Rose, A. J., Glick, G. C., & Schwartz-Mette, R. A. (2016). Girls' and boys' problem talk: Implications for emotional closeness in friendships. *Developmental Psychology, 52*(4), 629–639.
- Rose-Krasnor, L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development, 6*, 111–135.
- Selman, R. (1981). The child as a friendship philosopher. In S. R. Asher, & J. M. Gottman (Eds.), *The development of children's friendships* (242–272). Cambridge: Cambridge University Press
- Steinberg, L., & Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development, 57*(4), 841–851.

- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: WW Norton & Co.
- Vandenberg, R. J., & Lance, C. E. (2000). A review and synthesis of the MI literature: suggestions, practices and recommendations for organizational research. *Organizational Research Methods*, 3, 4–70.
- Way, N. (2013). Boys' friendships during adolescence: Intimacy, desire, and loss. *Journal of Research on Adolescence*, 23(2), 201–213.
- Wright, P. H. (1974). The delineation and measurement of some key variables in the study of friendship. *Representative Research in Social Psychology*, 5, 93–96.
- Wright, P. H. (1991). *The Acquaintance description form: What it is and how to use it*. Grand Forks, North Dakota: University of North Dakota
- Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology*, 88, 83–101.

Köszönetnyilvánítás

A vizsgálat a Dinamikus tudásintegráció – társadalmi megújulás program (EFOP-3.6.1-16-2016-00008) részeként zajlott. A kutatás alatt Kasik László Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban, illetve ÚNKP-ösztöndíjban (Bolyai+) részesült.

Szerzői munkamegosztás

Kasik László: az adatgyűjtés koordinálása, a tanulmány írása (elméleti bevezető, eredmények értelmezése, megbeszélés); Tóth Edit: statisztikai elemzések, a tanulmány írása (eredmények értelmezése); Jámbori Szilvia: az adatgyűjtés koordinálása, a tanulmány írása (eredmények értelmezése, megbeszélés); Gál Zita: az adatgyűjtés koordinálása, a tanulmány írása (elméleti bevezető).

Nyilatkozat érdeklődésről

A szerzők ezúton kijelentik, hogy esetükben nem állnak fenn érdeklődések.

Functions of friendship among adolescents – the psychometric properties of the Hungarian version of McGill Friendship Questionnaire

KASIK, LÁSZLÓ – TÓTH, EDIT – JÁMBORI, SZILVIA – GÁL, ZITA

Background: Like other social relationships (e.g., parental, sibling), friendship can also be interpreted along functions, the existence and functioning of which fundamentally determine the development of a friendship. Based on the previous research (e.g.,

Zimmermann, 2004) from the age of 13-14, friendship also means a relationship that provides emotional security and intimacy for young people, which greatly helps commitment to the other. *Aim:* The aim of the empirical study was to explore the functions of same-sex and opposite-sex friendship among 12-13- (Year 6) and 16-17-year-olds (Year 10) (N = 304). To explore perceptions of friendship functions, we adapted an English-language questionnaire (McGill Friendship Questionnaire, MFQ, Mendelson & Aboud, 2014), which has so far been used primarily to examine characteristics of same-sex friends. This questionnaire has not analyzed the friendship of adolescents in Hungary. *Methods:* The MFQ was adapted to measure friendship functions. The 30 statements are grouped into six factors: stimulating companionship, help, intimacy, emotional security, reliable alliance, self-validation. *Results:* Based on the results of the exploratory and confirmatory factor analysis (Year 6_{same-sex}: $\chi^2 = 668.95$, $df = 390$, $p < .001$, RMSEA = .08, CFI = .79, TLI = .78, SRMR = .08; Year 6_{opposite-sex}: $\chi^2 = 658.52$, $df = 390$, $p < .001$, RMSEA = .08, CFI = .81, TLI = .78, SRMR = .08; Year 10_{same-sex}: $\chi^2 = 683.89$, $df = 390$, $p < 0.001$, RMSEA = .07, CFI = .81, TLI = .79, SRMR = .07; Year 10_{opposite-sex}: $\chi^2 = 699.08$, $df = 390$, $p < .001$, RMSEA = .07, CFI = .86, TLI = .85, SRMR = .06), the Hungarian version of the MFQ (26-items) can be used to measure adolescents, but in the case of opposite-sex friendships, further factor analysis will be required on a larger sample. The reliability indices of the MFQ variants are adequate (Cronbach- α : .69-.88). According to the hypotheses formulated based upon previous research, among the functions measured by MFQ, 16-17-year-olds are significantly ($p < .05$) more characterised by friend's performance and positives frequent recognition of both same- and opposite-sex friends (same-sex: Year 6: M = 5.94, SD = 1.23, Year 10: M = 6.28, SD = 1.28, MWU = 7994, $p < 0.001$; opposite-sex: Year 6: M = 5.71, SD = 1.61, Year 10: M = 6.29, SD = 1.28, MWU = 3889, $p < 0.001$), and the older adolescents are characterized by intimacy in the case of opposite-sex friends (opposite-sex, Year 6: M = 6.24, SD = 1.88, Year 10: M = 6.79, SD = 1.43, MWU = 4515, $p = 0.044$). We also identified several gender differences among the elder ones ($p < .05$): for girls, all functions play a more significant role in friendship, except for recognition in the case of same-sex friendship, but in the case of opposite-sex relationships, girls only stimulate coexistence and endurance was rated as more characteristic. *Conclusions:* In addition to confirming the age and gender-associated peculiarity known from previous research, the results raise the possibility that the functions are organized hierarchically along with age. We will have the opportunity to examine this, as well as some other methodological issues, in the second (2021) and third (2022) years of the longitudinal study.

Keywords: same- and opposite-sex friendship; adolescence; McGill Friendship Questionnaire; adaptation

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)